

ματος τούτου ἐγίνετο χρήσις ὑπὸ πάντων τῶν πιστῶν κατὰ τῶν ἀπίστων. Οὐαὶ δὲ εἰς τὸν χριστιανὸν ἐκείνον ὅστις εἰσήρχετο εἰς τὰς πόλεις ἄνευ τῆς προστασίας ἰσχυροῦ πατρὸς τοῦ Γενιτσάρου. Ἡδύνατο νὰ ἀλλάσῃ καθ' ἑκάστην κύριον μέχρις ὅτου ἠδύσκε ὁ τελευταῖος καμπτόμενος ὑπὸ τῶν δεισέων τοῦ ἐν ἀγγαρεῖα ἀπίστου νὰ ἀπαλλαγῇ αὐτῆς καὶ νὰ ἐξέλθῃ τῆς πόλεως πρὸς συνάντησιν τῶν οἰκείων, οἵτινες ἀνυπόμονοι περιέμενον τὴν ἔλευσίν του. Διὰ τοῦτο ὁ σύζυγος χωριζόμενος τῆς συζύγου ἡσπάζετο αὐτὴν καὶ τοὺς λοιποὺς οἰκείους διότι ἡγνόει ὅποια τύχη περιέμενεν αὐτόν. ὑπῆρχον δὲ οὐκ ὀλίγοι χωρικοὶ οἵτινες δὲν ἐγνώριζον τὰς πόλεις εἰμὴ μακρόθεν. Ὁ πάππος μου καίπερ διετέλει ὑπὸ τὴν προστασίαν ἰσχυροῦ Γενιτσάρου μεθ' οὗ συνετρεῖ πολυάριθμον αἰπόλιον ἀπαξ καθ' ἕλον αὐτοῦ τὸν βίον εἰσῆλθεν εἰς Χανία ἀφ' οὗ ἐξησφάλισεν ἐκ τῶν προτέρων καὶ τὴν εἰσοδὸν καὶ τὴν ἔξοδον αὐτοῦ.

Αἱ λέξεις λοιπὸν ἀγγαρεύω καὶ ἀγγαρεῖα λέγονται ἐπὶ πάσης ὑπηρεσίας ἣτις ἐπιβάλλεται βία καὶ ἄνευ τῆς οἰκείας συγκατανεύσεως τοῦ υπηρετοῦντος. Ἄρα αἱ λέξεις εἶναι δηλωτικαὶ σημασίας ἣν ἐπέβαλλε καὶ ἐπιβάλλει αὐθαίρεσι καὶ παρ' ἄνομος τοῦ ἰσχυροτέρου ἐπιτακτικῆς βούλησις, καὶ ἡ αὐθαίρεσις αὕτη ἀπέβη παλαιόθεν δικαίωμα προνομιοῦχον τοῦ κρατοῦντος. Οὕτως ἐξηγεῖται καὶ τὸ χωρίον τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου «Τοῦτον ἡγγάρευσαν ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ» ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ προσκτᾶται ἡ σημασία καὶ βίαιον χαρακτῆρα καὶ σατραπικὸν λεγομένης ἐπὶ παντός (παρὸλ. Ματθ. 5, 41). Ἄν καὶ ἡ λέξις ἀγγαρεύω καὶ ἀγγαρεῖα ἀπαντῶσιν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συγγραφεῦσιν οὐχ ἦττον ἢ μνεία τοῦ Σουῖδα ἀποδεικνύει ὅτι ἦσαν εὐχρηστοὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ καθ' ὅλου συνηθεῖα συνηθέστεραι μὲν ἐν τῇ Ἀσίᾳ μεταδοθεῖσαι δὲ ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα.

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΝΤΑΔΑΚΗΣ

Καθηγητὴς ἐν τῷ Ἀθερωφείῳ Γυμνασίῳ.

ΙΤΑΛΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΜΕΤΑΞΥ τῶν ἐν τῇ συγχρόνῳ ἰταλικῇ φιλολογίᾳ διαπρεπόντων τανῶν συγγραφέων εἰς πρώτην γραμμὴν ἵσταται καὶ ὑπὸ πολλῶν ὡς καθηγεμὼν πάντων θεωρεῖται ὁ Ἀντώνιος Fogazzaro, διὰ τὸ διαλάμπον αὐτοῦ ἑξοχον πνεῦμα, τόσῳ ἐν τῇ ποιήσει ὅσῳ τε καὶ ἐν τῇ μυθιστοριογραφίᾳ. Γεννηθεὶς τῷ 1842, ἐν Βικεντίᾳ, δὲν ἐβράδυνε, μετὰ λαμπρὰς σπουδὰς, νὰ δημοσιεύσῃ δοκίμιά τινα φιλολογικὰ καὶ φιλοσοφικά, ἅτινα ἅμα φανεροῦντα τὴν ἐμβριθὴ καὶ ἑκτακτον αὐτοῦ μεγαλοφυΐαν, τῷ προεμήνουν εἰς λίαν προσεχὲς μέλλον τιμὴν καὶ δόξαν ἐν τῇ τῶν λογίων πολιτείᾳ.

Προκειμένου δὲ νῦν νὰ ἐξετάσωμεν ὅσον ἔνεστι καὶ δι' ὀλίγων ποίας τινας φύσεως εἶναι τὸ αἶσθημα τὸ ἐπικρατοῦν ἐν τῷ ὅλῳ τοῦ Fogazzaro ἔργῳ, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι τοῦτο εἶναι θρησκευτικὸν σύναμα δὲ ἐξέλιξιν τινα πεπονηδὸς καὶ οὐτινος τὴν θεωρίαν ἐξήγησε νὰ διατυπώσῃ ἐν τινι φιλοσοφικῷ αὐτοῦ ἔργῳ «Le Ascensioni umane» ἐπιγραφόμενον. Δέον δὲ νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ἐὰν τὸ ἐνυπάρχον ἐν τοῖς μυθιστορήμασι τοῦ Fogazzaro προρρηθὲν αἰσθημα προσδίδει τοῖς ἰδιαιτέραν τινὰ χροιάν, δὲν εἶναι ὅμως αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐπαυξάνον πλειότερον τὴν ἀξίαν αὐτῶν.

Ὁ αὐστηρὸς τρόπος καθ' ὃν κατανοεῖ ὁ Fogazzaro τὸ τῆς τέχνης ἔργον καὶ οὐτινος ἄλλως τε, οὐδέποτε ἐξετράπη, τοσοῦτῃ ἀριθύνως ἐν τοῖς μυθιστορήμασιν αὐτοῦ καταφαίνεται, ὥστε δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι τὰ ἐν αὐτοῖς δρῶντα πρόσωπα παρέχουσιν ἡμῖν εἰκόνα τῆς ιδέας, ἣν οὗτος ἔχει περὶ τοῦ ἐμφύχου τῶν αἰσθημάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων δέον νὰ πρωτεύωσιν ἡ πίστις, ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη καὶ ἡ παντελὴς πρὸς τὸν πλησίον ἀφοσίωσις, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν αὐταπαρνησία ὡς τοῦτο ἐμφαίνεται ἐν τῷ ἀριστουργήματι αὐτοῦ τῷ ἐπιγραφόμενῳ Daniel Cortis (1885) ἐν ᾧ ὁ ἔρωσ δύο ὄντων, ἐὰν οὗτος ἡ πνευματικὴ ἔνωσις δύο ψυχῶν, εὐρίσκει τὸ ζῶσιμον αὐτοῦ ἐξηυγενισμένον ὑπὸ τινος ἰσχυρᾶς θελήσεως ἄνευ τῆς ὁποίας ἀναγκαίως πως ὑποκύπτει.

Ἐνὶ λόγῳ ὁ Fogazzaro καὶ δεδομένου ὅτι ὑπάρχει τὸ πεπρωμένον, κατ' οὐδὲν παραδέχεται ἀναγκαίαν καὶ προκαθεστηκυῖαν τὴν πράξιν τῆς βουλήσεως, ἣτις τῷ κακῷ συναινέει, ἀπ' ἐναντίας δὲ φρονεῖ. Ἐτι ἡ θεία πράξις εἶναι ἐκείνη ἣτις διὰ τῆς ἐπεμβάσεως αὐτῆς ἐπάγει τὴν τε ἀνθρωπίνην.

Ἐν τῷ Piccolo mondo Antico (1896) πρόκειται περὶ δύο ὄντων, ἅτινα ἐὰν ἦσαν ἡνωμένα, θὰ ἀπέτελουν τὴν ἰδανικὴν συνείδησιν. Ἐν τῷ μυθιστορήματι τούτῳ ἡ μὲν Luisa εἶναι ἡ θέλησις ἄνευ τῆς πίστεως ὁ δὲ Franco εἶναι ἡ πίστις ἄνευ τῆς θελήσεως, δύο τύποι ἀντίθετοι, οἵτινες συναντῶνται καὶ συμπληροῦνται ἐν τινι μεγάλῃ ἀλγηδόνι, ἐν τινι μεγαλοφανεῖ ἐνθουσιασμῷ οἷα ἡ ὁδὸν καὶ ὁ πάτριος ἐνθουσιασμός. Καὶ ἐν τῷ αὐστηρῷ τούτῳ τῆς ζωῆς νόμῳ δὲν ἐγκρίνεται, ἐπιλέγει ὁ Ferrari, ἡ μόνη ἀξία τοῦ ἔργου τοῦ Fogazzaro, ὅπερ κυρίως διακρίνεται καὶ διὰ τὴν κοινωνικὴν αὐτοῦ ἀξίαν καὶ διὰ τὸ ὑγιὲς τῆς τέχνης ἰδεώδες. Καὶ ἐν μὲν τῷ «Daniele Cortis» βλέπομεν τὴν ἔρωτα χάριν τοῦ καθήκοντος ἡρωϊκῶς θυσιάζόμενον, ἐν δὲ τῷ Piccolo mondo moderno— τοῦθ' ὅπερ συγκινεῖ καὶ συνταράττει ἡμᾶς βαθέως— τὸν Piero Maironi ἀμφέροπον μεταξὺ τῆς πίστεως καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, μεταξὺ τῆς θρησκείας τῆς αὐτοῦ ψυχῆς καὶ τῆς τῶν κληρικῶν δηλαδὴ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἀπ' ἧς ὁλονὲν ἀποσύρεται ἡ ζωὴ, καὶ ἐν ἣ τὰ πάντα εἰσὶν ἀπρηχαιωμένα, ταλαντευόμενον τέλος μεταξὺ τῆς ἀλύσεως, τῆς φοβερᾶς διὰ τὸ ἀδιόρηκτον αὐτῆς, ἣτις τὸν προσδίδει εἰς μίαν παράφροναν καὶ τοῦ ἰσχυροῦ, τὸ ἀκαταμαχίτου πάθους τοῦ παρασύροντός αὐτὸν πρὸς τὴν Ἰωάνναν Dessale

τοῦ συνδέοντος αὐτὸν εἰς αὐτὴν διὰ τῆς ἐπιθυμίας ὥν τε αἰσθήσεων καὶ τῆς ψυχῆς τοῦ προξενούντος αὐτῷ ἀηδίας ἐπὶ τῇ σκέψει ἡδονῆς ἀνευ ἔρωτος, τοῦ πληροῦντος ὅμως αὐτὸν ἀνεκφράστου ἡδονῆς ἐγκαιμένης ἐν τῷ ἔρωτι.

Ἡ τοῦ Fogazzaro τέχνη εἶναι πάντως ἰδανικὴ, ἀμοιρος ὑπερβολῶν, εὐγενής, ἐξηκριδωμένη, ἀποφασιστικὴ καὶ ἀκλόνητος ἐν τῷ ὄν ἐπιδιώκει σκοπῷ, ἐν ᾗ ἑλλείπει, ναί μὲν, τὸ ὑπερύψηλον τῆς φαντασίας οὐχὶ ὅμως ἡ ἀπλότης τῶν τρόπων καὶ ἡ πιθανότης.

Τὸ μυθιστόρημα «Piccolo mondo antico», θεωρεῖται διὰ τὴν ὁμαλὴν αὐτοῦ πλοκὴν, διὰ τὴν φυσικὴν τῶν γεγονότων ἐξέλιξιν, διὰ τὴν εὐφυᾶ ἀλλὰ σώφρονα εὐτραπέλειαν, διὰ τὴν ἐμδριθῆ τῆς φύσεως γνώσιν, ὥς τὸ μόνον ἐκ τῶν ἰταλικῶν μυθιστορημάτων τὸ μάλλον παρεμφερὲς τῷ ὑπὸ τοῦ διασχήμου Alessandro Manzoni συγγραφέντι καὶ «I promessi sposi» ἐπιγραφόμενῳ μὲ τὴν ἐξῆς ὅμως διαφορὰν ὅτι ὁ Fogazzaro ἐπ' ὠφελείᾳ αὐτοῦ θεωρεῖ τὸν ἔρωτα ὡς καλλιτεχνικὸν στοιχεῖον μεγάλης ἀξίας.

Τοῖς προμνημονευθεῖσι πονήμασι συγκαταριθμοῦνται καὶ τὰ ἐξῆς:

Malombra μυθιστόρημα (1881) Un pensiero di Ermete Torranza, διήγημα (1882) Fedele (1887) Eva ποίημα (1892) Il mistero del poeta (1888) Per la bellezza di un'idea (1893) L'origine dell'uomo e il sentimento religioso, (1893) καὶ ἄλλα τινὰ ἃ παραλείπομεν ἐπ' ἰσῆς μεγάλης ἀξίας. Ἀμα περαίνοντες τὴν μικρὰν ταύτην βιογραφίαν τοῦ Fogazzaro, καλὸν ὡς καὶ ἄλλοτε ἐθεωρήσαμεν νὰ δώσωμεν ἐν μεταφράσει τοῖς ἀναγνώσταις τῆς Νέας Ζωῆς λαμπρὸν τι τεμάχιον ἐπιγραφόμενον «Μόνον τὰ ὅπλα» καὶ ὅπερ ἀπεσπασάμεν ἐκ τινος πονήματός τοῦ ἔχοντος τὸν ἐξῆς τίτλον: «Sonatine Bizzarre» (παράδοξα μελίσματα).

ΜΟΝΟΝ ΤΑ ΟΠΛΑ;

Τῇ ἀληθείᾳ, δὲν δύναμαι νὰ μὴ συναχθῶ τῷ καθ' οἷον δῆποτε τρόπῳ τὴν εἰρήνην κηρύττοντι, δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω τοὺς καταδικάζοντας τὸν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ἱερὸν ἀγῶνα, ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι δῆθεν ὁ πόλεμος ἀνέκαθεν ὑπῆρξε δι' ὅλα τὰ ἐμφυχα ὄντα, τοῦ ἀνθρωπίνου γένους μὴ ἐξαιρουμένου, ἰσχυρὸς τῆς προόδου παράγων. Ὁ πόλεμος οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ὀδύνη καὶ ἐὰν φυσικὸς τις νόμος ἐξάγει ἐκ τῆς ὀδύνης ἀγαθὸν τι, πάντῃ ἀδιαφοροῦμεν. Ὑπάρχει ὅμως καὶ νόμος ὑπέρτατος καταδικάζων ἡμᾶς νὰ ἀποθάνωμεν, καὶ ἀμφότεροι οὗτοι οἱ νόμοι δύνανται νὰ ὦσι σωτήριοι εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἐν ᾗ τό γε νῦν εὐρίσκεται καταστάσει, ἀλλ' οὗτοι δρῶσιν ὑπεράνω ἡμῶν, ἀνεξαρτήτως τῆς ἡμετέρας βουλήσεως καὶ δυνάμεως κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καθ' ὃν αἱ δυνάμεις τῆς φύσεως φέρουσι τὸ ἡλιακὸν ἡμῶν σύστημα διὰ τοῦ ἀπείρου τῶν οὐρανῶν εἰς ἑλὸς ἀγνωστον τύχην. Ὑπάρχει δὲ καὶ ἕτερός τις νόμος, ὅστις ἐνεφύσησε ἡμῖν τὸ πρὸς τὸν θάνατον καὶ τὴν ὀδύνην μῖσος,

ὅστις ἀπαιτεῖ, ἵνα διὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀγάπης συντελέσωμεν κατὰ δύναμιν εἰς τὴν παράτασιν τῆς ζωῆς καὶ τῆς εἰρήνης, οὐ μόνον ἡμῶν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων. Θὰ ἦτο αὐτόχροημα μωρία πᾶσα ἀπειθεία πρὸς τὸν νόμον τοῦτον χάριν τῆς ἀνθρωπίνης προόδου, χάριν κινήσεως οὐχὶ ὑπ' ἡμῶν διευθυνομένης, ὑπὸ διαφορῶν καὶ δὴ ἀντιθέτων ἐνεργειῶν παραγομένης, ὑπὸ μηχανήματος τέλους ἔχοντος πλείσθ' ὅσους κινητήρας καὶ ἀναστολεῖς, οἵτινες δεόν πάντες νὰ λειτουργῶσι συμφῶνως τῇ φύσει αὐτῶν.

Τὸ τῆς εἰρήνης ὄνομα, ἐν τούτοις, ἔχει τι τὸ τοσοῦτον ἅγιον, ὥστε δυσανασχετῶ δσάκις ἀκούω τοῦτο μᾶτην προφερόμενον. Ὁ μεταξὺ τῶν ἐθνῶν πόλεμος εἶναι ἐξωτερικὴ τις κρίσις προκύπτουσα ἐκ τινος ἐσωτερικῆς αὐτοφουδῆς νόσου. Ἀνωφελὴς δὲ θεωρεῖται ἡ καταπολέμησις τῆς κρίσεως ταύτης, ὡς καὶ τῶν ἀμέσων αὐτῆς αἰτίων, ἐὰν πρῶτον δὲν καταπολεμηθῇ ἐν ταῖς ρίζαις αὐτῆς ἡ ἐνυπάρχουσα νόσος, καθ' ὃν τρόπον ἀνωφελὴς θεωρεῖται ἡ ἐπιθέσις καταπλασμάτων ἐπὶ τοῦ πελιδνοῦ ἐνδὸς ὑστερικοῦ δέρματος. Διὰ παρόμοιον τινὰ λόγον τὰ τῆς εἰρήνης συνέδρια φαίνονται τοῖς πολλοῖς μάταια. Τὰ σπλάγχνα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πάσχουσιν ὑπὸ φιλοπολέμου νόσου, διὸ καὶ χρήζουσιν ἀνυπερθέτου θεραπείας πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ὁποίας δεόν νὰ ἐρευνήσωμεν πόλας δυνάμεις ἐμπεριέχει ἐν ἑαυτῷ καταλλήλους ὁ κοινωνικὸς ὄργανισμός, ὅπως ἀντιδράσωσι κατὰ τῆς νόσου καὶ ἄς δυνάμεις πρέπει ἡμεῖς νὰ βοηθῶμεν καὶ νὰ διευθύνωμεν.

Ἡ οἰκονομικὴ κίνησις, ἡ πολλαπλασιάσις μεταξὺ λαοῦ καὶ λαοῦ τῶν χάριν συμφέροντος σχέσεων, ἡ ὁλονὲν ἐπὶ τὰ πρόσω ἀνάπτυξις τῶν ἐνεργητικῶν δυνάμεων αἵτινες πλείοτερον χρήζουσιν εἰρήνης, ἰδοὺ βεβαίως μία ἐκ τῶν σωτηρίων ἐκείνων δυνάμεων, ἥτις ἀφ' ἑαυτῆς ἐνεργεῖ μὴ ἔχουσα ἀνάγκην παρορμημάτων. Οὐχ ἔττον τῇ δυνάμει ταύτῃ, δυνάμει νὰ παράσχωμεν ἐμμεσον βοήθειαν πολεμοῦντες πᾶν ὅ,τι παρακωλύει ἢ ἐπιβραδύνει τὴν πρᾶξιν αὐτῆς. Ἀς εἰπώμεν λοιπὸν, κάτω οἱ τελωνειακοὶ φραγμοί, κάτω τὰ μονοπώλεια, κάτω πάντα τὰ πεδῶντα τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας.

Ὑπάρχουσι δὲ σὺν τούτοις, δύο ἄλλαι μεταρρυθμιστικαὶ δυνάμεις, αἵτινες διὰ διαφορῶν ὁδῶν τείνουσιν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τῆς ἀνθρωπότητος εἰρήνευσιν, ἣν διαφέρει ἡμῖν τὰ μέγιστα νὰ ἐπιδοθηθῶμεν καὶ νὰ διευθύνωμεν. Εἰσὶν δὲ αὗται ὁ Σοσιαλισμὸς καὶ ὁ Χριστιανισμός. Ἀμφότεροι ἐξασκοῦσι ἰσχυρὰν ἐνοποιητικὴν δύναμιν. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἐνώνει τοὺς ἀνθρώπους ἐν τῷ μίσει, δυνάμει ἰδανικῆς ἐπιγείου δικαιοσύνης, ὁ δὲ δευτέρος τοὺς ἐνώνει ἐν τῇ ἀγάπῃ δυνάμει ἰδανικῆς οὐρανοῦ δικαιοσύνης. Οὗτοι δύνανται ἐναλλάξ ὡς ἀντιμάχωνται, ἀλλ' ὁ ἀνταγωνισμὸς αὐτῶν δὲν εἶναι ἀνγκαῖος, τῆς δικαιοσύνης οὕσης μεθ' ὅλα ταῦτα μᾶς ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ, τῆς ἀγάπης τοῦ δικαίου καὶ τοῦ μίσους τοῦ ἀδίκου ἀποτελούντων τὰς δύο ὁφείας μᾶς σημαίας. Καὶ ὅμως εἴτε ἀντιμάχονται εἴτε δὲν ἀντιμάχονται ἐταιρεία ἐργατῶν, διεθνῆς ὀνομαζομένη καὶ ἑτέρα θρησκευτικὴ, παγκοσμίᾳ συνέλευσις καλουμένη ἀ-

γούσι μοιραίως πως καὶ αἱ δύο εἰς τὴν μεταμόρφωσιν τῆς περὶ πατρίδος ἰδέας καὶ τῶν αἰσθημάτων ἅτινα ἐν αὐτῇ ἔχουσι τὰς ρίζας αὐτῶν, εἰς τὴν μικρὰν κατὰ μικρὸν μεταβολὴν πατριωτισμοῦ περιορισμένου, μεταδόξου, υπερφιάλου, φιλυπόπτου, πλήρους προλήψεων, ἀξίου δόξης ἐν τῷ παρελθόντι, ἀξίου φρονίμου σεβασμοῦ ἐν τῷ παρόντι, ἀξίου βδελυγμίας ἐν πόρρω μέλλοντι.

Ἡ κοινωνικὴ κίνησις εἶναι ὁ ἀσπονδότερος ἐχθρὸς τοῦ σεμνοτίμου τούτου πατριωτισμοῦ· καὶ νῦν μὲν δύναται τις νὰ μὴ ᾗ θετικὸς σοσιαλιστὴς διότι εἶναι δύσκολον νὰ πιστεῦσῃ εἰς τὰ πανάκεια ἃ ὁ Σοσιαλισμὸς μέχρι τοῦδε προέτεινε, οὐχ ἦττον ἂν τις τυγχάνῃ φίλος ὢν τῆς εἰρήνης ἀνάγκῃ νὰ κηρυχθῇ τοῦλάχιστον ἀρνητικὸς σοσιαλιστὴς, νὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι ἐν τῇ κριτικῇ, ὁ σοσιαλισμὸς ἐν πολλοῖς ἔχει δίκαιον, ὅτι μέλλουσα μεταμόρφωσις—μὲ πνεῦμα ὠφελείας καὶ δικαιοσύνης—τῶν κοινωνικῶν τάξεων εἶναι βεβαία, δυνάμει νόμων γενικῶν καὶ υπερτάτων, καθ' ὃν τρόπον εἶναι βέβαιοι οἱ παρελθούσες μετασχηματισμοί· ὅτι τέλος εἶναι φυσικὴ μία συμμαχία μεταξὺ ἐκείνων εἰτινες ἀνευ διακρίσεως πατρίδος, ἐπιδιώκουσι καλύτεραν κοινωνικὴν ἀνασύνταξιν. Ἄς εἰπώμεν λοιπὸν ἀπὸ τοῦδε κάτω οἱ ὑπὲρ τὸ δέον δοξασμοὶ τοῦ περιορισμένου πατριωτισμοῦ, κάτω αἱ κατὰ τοῦ Σοσιαλισμοῦ καταστολαὶ τοῦ μὴ τῇ βίᾳ χρωμένου, κάτω αἱ καταδίκαι πάσης πράξεως, δι' ἧς εἰρηγικῶς ἀνακηρύσσεται ἡ τῶν πάντων ἐργατῶν ἀλληλεγγύη.

Δύναται τις, εἰπον ἤδη, νὰ μὴ ᾗ σοσιαλιστὴς, δὲν δύναται ὅμως ἂν ἐξ ἁπάντος βούληται τὴν εἰρήνην, νὰ μὴ ᾗ χριστιανὸς, καθ' ὅτι ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ θρησκεία ἀπαγορεύουσα πᾶσαν πρὸς τοὺς ἡμετέρους ἀδελφούς ὕβριν, ἐπιβάλλουσα τοῖς ὑβρισθεῖσι τὴν συγχώρησιν, θρησκεία ἀπαγορεύουσα τὴν τοῦ ξένου δικαίου θυσίαν χάριν ἰδιοτελοῦς συμφέροντος καὶ ἐπιτάττουσα τὴν ἀπέδοσιν παντὸς τοῦ ἀδίκως καὶ αὐθαιρέτως ἀφαιρεθέντος· οἶα, ἀγαθὰ, ἐλευθερία, ἀνεξαρτησία, θρησκεία αὐστηρῶς ἀπαγορεύουσα πᾶσαν κατὰ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἀπόπειραν καὶ ἐπιβάλλουσα τῷ ἄρχοντι τὴν φοβερωτέραν εὐθύνην, ὑπισχνούσα τοῖς αὐτῆς ὁπαδοῖς, ὡς ἀμοιβὴν ὑψίστην, τὴν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ εἰρήνην.

Ἄφ' οὗ λοιπὸν ὑπάρχει τοιαύτη θρησκεία, μωροὶ ὑμεῖς, οἵτινες ἀνευ αὐτῆς πράττοντες ζητεῖτε νὰ εἰρηνοποιήσητε τὸν κόσμον. Καὶ ἂν δὲν εἴσθε χριστιανοὶ δέον νὰ προσποιήσθε ὅτι εἴσθε, ἂν δὲν πιστεύητε εἰς τὸν Χριστὸν ἀνάγκῃ νὰ προσπαθῆσητε νὰ ὑπακούσητε εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ. Κάτω λοιπὸν ὁ κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ πόλεμος, ὁ κατὰ τῆς διδασκαλίας τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων, κάτω αἱ προλήψεις τῶν στενοκεφάλων, οἵτινες ἐν τῷ καθολικισμῷ βλέπουσι μόνον τὸ ζήτημα τῆς ἰταλικῆς πολιτικῆς, ὁφθαλμονότοι δὲ μόνον τὴν κακὴν ὁσμὴν μικρᾶς ἐξουσίας ἀποθανούσης καὶ οὐχὶ ἀκόμῃ ταφείσης!

Ἄλλὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ, δέον νὰ ζητήσωμεν μετὰ τοῦ οἰκείου σεβασμοῦ μερικὴν τινὰ μεταβολὴν εἰς τὰς τῆς ἐκκλησίας. Φραγκίσκος d'Assisi ὁ ὅσιος ἐτό-

ποθέτησε ἡμέραν τινὰ τέσσαρας ἐκ τῶν ὁπαδῶν του, ἀπέναντι τῶν τεσσάρων ἀνέμων καὶ εἶπε τάδε! Ἴτε, κηρύττετε τὴν εἰρήνην.

Ἀνάγκῃ νὰ ἐπαναφέρωμεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὸ ὕψηλόν καὶ διάπυρον τοῦτο πνεῦμα, νὰ ζητήσωμεν παρ' αὐτῆς ὅπως ἀντιτάξῃ οὐχὶ μειλίχιον συμβουλὴν, ἄσθενῃ τινὰ παράκλησιν, τυπικὴν ἐπίδειξιν, ἀλλ' ὀλὴν αὐτῆς τὴν ἰσχύν. Δέον νὰ ζητήσωμεν παρ' αὐτῆς ὅπως ἀποβάλλῃ πᾶσαν τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ἐπιβαλλομένην περὶνοίαν, κάμῃ δὲ χρῆσιν τῆς τῶν ἀγίων τόλμης. Ἀνάγκῃ νὰ ζητήσωμεν παρ' αὐτῆς ἐμφορούμενοι πίστεως καὶ ζήλου, νὰ μὴ λάβῃ ποσῶς ὑπ' ὄψιν ἐγκασμούς καὶ πολιτικούς λόγους, ἀλλ' ἀδεῶς ν' ἀγωνίζηται: ὑπὲρ τοῦ δικαίου παρὰ τοῖς ἰσχυροῖς, τοῖς ἡγεμόσι, τοῖς λαοῖς, ἐστὶν καὶ ἐλπίζει ἢ μὴ παρ' αὐτῶν χάριτας. Ἀνάγκῃ, καί, νὰ ζητήσωμεν παρ' αὐτῆς ὅπως παύσῃται τῶν δοξολογιῶν τῶν ἐπὶ τοῖς νικηφόροις σφαγαῖς ψαλλομένων, τῶν εὐλογιῶν τῶν πολεμικῶν πλοίων, καὶ νὰ εὐχῇται μόνον ἐν παντὶ χρόνῳ, ἐν παντὶ τόπῳ ἐν τῷ μέσῳ τῶν νικούντων καὶ τῶν νικωμένων ἐνθέρμως ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης. Πᾶς ὁ ἀνευ χριστιανισμοῦ κατὰ τοῦ πολέμου ἐργαζόμενος ἐν ὀνόματι τοῦ οἴκου, τῆς φρίκης, πεισθῇτω ὅτι μάτην ἐργάζεται. Ὁ οἶκος καὶ ἡ φρίκη ἃ ἐμπνέει τὸ χυθὲν αἷμα ὁμιλοῦσι φύσει τοσαύτῳ ἰσχυρῶς εἰς τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν, ὥστε οἰαδήποτε ρητορικὴ οὐδὲν δύναται νὰ προσθήσῃ, ἀλλὰ περὶ τοῦ προκειμένου δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι πλεῖστον τῶν αἰσθηματικῶν λόγων συντελοῦσι αἱ φοβεραὶ ἐμφυρέσεις δι' ὧν καθ' ἡμέραν πλουτίζεται ἡ στρατιωτικὴ ἐπιστήμη, ἥτις ὁλονὲν ἐπιστρέφει τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν εἰρήνην διὰ τοῦ φόβου τῆς κολάσεως, ἀλλὰ προτιμώτερον καθ' ἡμᾶς εἶναι ἵνα οὗτοι εἰς αὐτὴν ἐπιστρέψωσι διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης.

FELIX RETTORE

Professeur au Collège Averoff

